A. van der Leeden

Inheemse arbitrage in het binnenland van Sarmi

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 111 (1955), no: 2, Leiden, 202-215

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

INHEEMSE ARBITRAGE IN HET BINNENLAND VAN SARMI

In het Sarmische binnenland viert de zwarte magie hoogtij. Aan haar invloed dankt de sociale structuur van de inheemse samenleving in dit gebied ten dele haar atomistisch karakter.

Nochtans ontbreekt ook in deze samenleving het aspect van sociale contrôle en de tendenz tot herintegratie na ernstige sociale conflicten niet. Dit artikel heeft tot doel om een concreet voorbeeld te geven van de bijlegging van zo'n conflict, dat in verdenking van tovenarij haar oorsprong vond.

De hoofdfiguur in dit conflict is de thans oude man Harowané, die in patrilineale afstamming tot de Mukrara behoort en ook op grondgebied van deze bevolkingsgroep opgroeide. Het tegenwoordig belangrijkste gehucht van de Mukrara is Viviami, dat ligt aan de Tasebo, een kleine oostelijke zijrivier van de Apauwar.

Vanwege genealogische relaties op bilaterale grondslag, in de afstamming van zowel vader als moeder enige generaties teruggrijpend, heeft Harowané ook reële gemeenschapsrechten bij de Samarokena, Tamaja, Karafasia, Kwerba en enige Saberi-groepen. De drie eerstgenoemde groepen hebben hun grondgebied ten Noorden en Noord-Oosten van Viviami. De Kwerba wonen zuidelijker. De Kawébu, oostelijke zijrivier van de Apauwar, vormt de grens van Mukrara- en Kwerba-jachtgebied. De Saberi verblijven ten Oosten van de Waim.

Harowané onderscheidt zich naar persoonlijkheid niet veel van zijn medemens, al is hij wat snel met de pijl.

Zijn eerste „moord” betrof een krankzinnige Mukrara-vrouw; naar normen van zijn samenleving pleegde hij hiermede evenwel een wel-daad. Sindsdien pijlde hij om velerlei redenen nog meerdere mensen. Zijn laatste moord vond zijn aanleiding in het hier te bespreken conflict en zal in het ondervolgende nog uitvoerig worden behandeld.

Harowané was getrouwd en had twee eigen kinderen. Thans zijn deze allen overleden. Zijn vrouw en jongste zoon ontvielen Harowané

het eerst; hun dood werd toegeschreven aan zwarte magie van de Kwerba. In ongeveer dezelfde periode overleden ook alle overige directe verwanten van Harowané en zijn vrouw. Hij besteedde hierna al zijn zorg aan zijn overgebleven oudste zoon Kwaweri en een aangenomen kind, n.l. zijn classificerende JoBr Jakam, wiens ouders vroegtijdig waren overleden.

Maar het noodlot bleef Harowané achtervolgen; enige tijd later overleed ook Kwaweri en dit sterfgeval vormde de grondslag voor het conflict.

Harowané woont thans niet meer op Mukrara-grondgebied. Hij heeft zijn heil gezocht bij de Samarokena en wenst dezen niet meer te verlaten. Hij staat nu bekend als een verbitterd mens alhoewel hij zich verre van a-sociaal toont en bij de Samarokena uitstekend is ingeburgerd. Hij toont zich nog steeds zeer actief en geldt o.a. als expert op het gebied van materiële cultuur. Maar men schrijft hem ook grote kennis van medicijnen en van de mythologie toe. Vooral hieraan dankt Harowané een belangrijk deel van zijn prestige.

De Kwerba organiseerden kort na de oorlogsjaren eens een feest, waarvoor zij ook de Mukrara als gasten uitnodigden. Ook Harowané wilde zich onder de feestgangers scharen, maar op de dag van vertrek weigerde Kwaweri aanvankelijk mede te gaan. Men zegt dat Kwaweri de nacht van tevoren een onheilspellende droom had gehad en daarom vreesde dat de voorgenomen tocht naar de Kwerba hem ongeluk zou brengen. Harowané maakte zich echter boos over de weigering van zijn zoon en uiteindelijk ging Kwaweri onder de hoede van zijn vader toch mee.

De weg leidde over de Kwerba-kampong Kabu, die beschouwd wordt als de plaats van oorsprong van alle groepen, die tot de Kwerba worden gerekend. Hier werd Kwaweri ziek en overleed plotseling. Dit deed Harowané en de overige Mukrara besluiten onmiddellijk terug te keren. Uit het verhaal dat men mij over deze terugtocht vertelde, blijkt duidelijk dat Harowané door de dood van zijn enige overgebleven zoon volkomen de kluts kwijt was geraakt en ontzettende wroeging had over het feit dat hij de aanvankelijke weigering van Kwaweri om naar het Kwerba-gebied mee te gaan, had genegeerd.

Van toen af zon Harowané op middelen om Kwaweri te wreken. Het stond bij de Mukrara vast, dat Kwaweri overleden was aan de gevolgen van Kwerba-magie.

Het was in de periode dat de Mukrara en de Samarokena reeds contact hadden met het Bestuur, dat door de Airoran te Tamadjiné (daar waar de Siwaso in de Apauwar vloeit) een feest werd gegeven ter gelegenheid van de afknotting van de middenpaal van een aldaar nieuw gebouwd sacraal mannenhuis. Aan dit feest namen als vanouds enige Kwerba deel. Onder hen bevonden zich twee Ugugadja, Tiwiris en Inaw, die na afloop van het feest de wens te kennen gaven een bezoek aan de Mukrara te willen brengen alvorens weer naar eigen grondgebied terug te keren. Onder gewone omstandigheden zou zulks normaal geweest zijn, aangezien de Mukrara en de Ugugadja nauw verwante groepen zijn en hun grondgebieden aan elkaar grenzen. Thans was aan dat voornemen evenwel een groot gevaar verbonden, omdat men wist dat Harowané Kwaweri's dood op de Kwerba wilde wreken. Het was inmiddels bekend geworden dat de Kwerba tekens van tovenarij aan het lijk hadden ontdekt en dat Harowané de Kwerba van tovenarij beschuldigde. Men moest dus voorzichtig zijn.

De genoemde Ugugadja sloegen alle waarschuwingen echter in de wind. Zij voerden aan classificerende zoons van Harowané te zijn en daarom niets van hem te duchten te hebben. Zij zetten hun plan door en trokken vergezeld van de Airoran Pribemon op weg naar Viviami, waar zij Harowané in levende lijve ontmoetten. Het verhaal wil, dat zij Harowané hulp aanboden om een persoon van de beschuldigde Kwerba-groep door middel van tovenarij te doden. Zij zouden daarna voorgoed naar Viviami vluchten.

Het verbitterde gemoed van Harowané kon hierin echter geen bevrediging vinden. Hij nam zich in stilte voor van de aanwezigheid van Tiwiris en Inaw gebruik te maken om zijn wraakplannen onmiddellijk te volvoeren. Het verhaal dat de moord beschrijft, laat ik thans onverkort volgen:

„Baham (Harowané's classificerende CrCo) gaf de Kwerba sagobrij te eten met casuarisvlees. Na de maaltijd begaven de twee Kwerba zich met de Airoran ter ruste; zij gingen slapen in een afzonderlijk huisje. Toen rolde Harowané cigaretten, stak ze aan en zei luid tot de Kwerba: „Hier zijn cigaretten”. „Oo, zij slapen reeds”. Nu wist Harowané dat zij sliepen. Hij haalde zijn pijlen en zijn bijl en vroeg (aan de zijnen): „Wie wil mij helpen?” Baham wilde niet en Wenaw (Harowané's classificerende ZuZo) aanvankelijk ook niet. Maar na lang praten (waarbij Harowané de rechtvaardigheid van zijn voornemen betoogde) gaf Wenaw toch toe en volgde Harowané met zijn „parang Nippon”. Harowané nam zijn bijl en sloeg Tiwiris met een hoofds slag in één keer

dood; de ogen vielen uit de kassen. Wenaw stak Inaw met zijn mes in de maag. De Airoran Pribemon werd wakker en viel van schrik het huis uit. Hij wilde vluchten, maar Baham vatte hem bij de arm en bracht hem naar het huis van Takidé (zijn OuZu). En Takidé gaf hem te eten en zei: „Wees niet bang; zij zullen jou niet doden; alleen de Kwerba”. Intussen leefde Inaw nog. Harowané wilde zijn pijl met bamboepunt halen om hem af te maken. Maar toen pijlde Tjawiti (Bahams JoBr, dus evenals deze Harowané's CrCo) reeds. Tenslotte schoot Jakam, Harowané's pleegzoon, nog een pijl af en toen was Inaw werkelijk dood. De volgende ochtend werden de lijken in de kali Tasebo geworpen”.

Het verhaal zet verder uiteen dat de hondentanden, die de Kwerba als sieraad bij zich hadden gedragen, door Harowané in beslag werden genomen en dat de dodelijk geschrokken Pribemon uit angst voor Harowané nog dezelfde nacht aan de haal ging naar Tamadjiné, zonder dat men daar erg in had. Via Tamadjiné werden de Kwerba op de hoogte gebracht van de gebeurtenis en de vrees voor Harowané werd algemeen.

Te Viviami ontwikkelde zich angst voor het Bestuur, waarmede men, zoals reeds gezegd, sedert kort in contact was getreden. Het is van belang op dit punt de draad van het opgetekende verhaal weer op te nemen:

„Baham kwam naar Totobakeré (Samarokena-gehucht aan de Samaro) om te overleggen. Hij zei: „Wij moesten ons maar schuil houden (in het bos trekken) voor het Bestuur”. Saweni (een Samarokena-leider) antwoordde: „Welneen, wij behoeven deze zaak niet geheim te houden; het was slechts wraakneming” (tjari balas”). Saweni bracht daarop Tasiram (werkzaam voor de bestuursassistent te Arbais; afkomstig van Niwirawar; traditioneel met de Samarokena verwant en Saweni's classificerende OuBr) van de zaak op de hoogte. Tasiram werd kwaad, maar Saweni redeneerde: „Jij kunt niet boos worden, Tasiram, want jouw (classificerende) vader (Harowané) nam slechts wraak voor zijn zoon”. Toen kwamen de Kwerba via de Ferkami naar de kust naar Sarmi. Zij gingen (onder leiding van Tambai, een Kwerba-leider) naar het Kantoor (en legden het Bestuur de zaak voor)”.

Onder leiding van de Controleur schijnt daarna een patrouille naar de Samarokena getrokken te zijn om de zaak op te nemen. Harowané trof men evenwel niet; die vertoefde toen in het oorsprongsgebied van de Samaro, na Viviami en het Mukrara-grondgebied voorgoed vaarwel te hebben gezegd.

Na deze gebeurtenissen volgden enige jaren van passiviteit, in zoverre dat de Kwerba en de Mukrara (en met laatstgenoemden ook de bevriende Samarokena) in wederzijdse angst elk contact met elkaar vermeden. Via een omweg kwamen de Mukrara te weten, dat de Kwerba de hondentanden van de gedode Ugugadja terugeisten en bovendien een Mukrara-vrouw uitgeruild wensten te zien. De manlijke nakomelingen van deze vrouw zouden de namen moeten dragen van de vermoorde Iwiris en Inaw. Mukrara's standpunt bleef evenwel ongewijzigd; de dood van Kwaweri eiste bloedwraak en de daden van Harowané en zijn helpers waren dus gerechtvaardigd. Nu aan deze bloedwraak voldaan was, was voor de Mukrara de zaak van de baan. Bovendien voelde men er zeer weinig voor om een vrouw van eigen groep zover weg te geven.

De jaren van sociaal isolement namen evenwel de scherpe kanten van de vete weg en zo kon het gebeuren dat in het begin van het jaar 1953, gedurende een tournee van mij naar dit gedeelte van het Sarmische binnenland, de Kwerba de stoute schoenen aantrokken en van hun gebied meeliepen naar Viviami om de zaak met de Mukrara te bespreken. De Kwerba genoten een goede ontvangst. Men deelde mij mede dat de Kwerba als nauwe verwanten zeer welkom waren en niets meer van de Mukrara te vrezen hadden. Van de in de zaak betrokken Mukrara was Wenaw op de dag van aankomst niet in het gehucht aanwezig, terwijl zoals gezegd Harowané zijn tenten reeds permanent bij de Samarokena had opgeslagen.

De ochtend na aankomst maakte men er werk van om Wenaw op te halen. Hij arriveerde tegen de middag, echter zonder vrouw en kinderen, die hij veiligheidshalve onder de hoede van enige verwanten in het bos had achter gelaten.

De binnenkomst van Wenaw wekte enige beroering onder de Kwerba, waarvan sommigen zich in de buurt van de pijlen opstelden. De situatie bleef echter rustig en na het avondeten stroomde het huis waarin de Kwerba verbleven vol met Mukrara ter beslechting van het conflict. De betrokkenen en woordvoerders schaarden zich in een kring, door elkaar, bij elkaar. Van de Kwerba waren dit o.a. Wariem (Ugugadja-leider en korano), Tambai (Sasamira-leider en korano) en enige classificerende JoSibl van de Kwerba-slachtoffers. De werkelijke JoSibl waren niet meegekomen. Van de Mukrara namen aan het debat deel: Kaduf (Mukrara-leider en korano), Baham, Jakam, Wenaw en Tjawiti.

De Sasamira Tambai had in feite weinig met de zaak te maken, al

houdt hij de hondentanden van de op zijn grondgebied overleden Kwaweri in bezit. Hij toonde aanvankelijk weinig lust om in de kring te treden en merkte op: „Dit is mijn zaak niet”. Tambai is echter een man met veel gezag en prestige en is een goed woordvoerder. De Ugugadja Wariem heeft ook veel gezag; maar hij is meer een oorlogsleider en doet zich als regel nogal teruggetrokken voor. Ook deze avond sprak hij weinig.

Het was Kaduf die Tambai in de kring riep en dit heeft nog een bijzondere achtergrond: Tambai's VaMo was een Mukrara-vrouw, bij de Kwerba ingetrouwd. Tambai heeft hierdoor gemeenschapsrechten bij de Mukrara en na de dood van zijn ouders verbleef hij inderdaad jarenlang op Mukrara-grondgebied. Hij werd er verzorgd door Kaduf en noemt hem ook „vader”. Tambai spreekt de taal van de Mukrara vloeiend. Anderzijds beheerst Kaduf de Kwerbataal volkomen en heeft hij op traditionele verwantschap berustende gemeenschapsrechten bij vooral de Ugugadja. Men rekent hem in feite ook eerder tot de Ugugadja dan Mukrara en ook hij was niet direct bij het conflict betrokken. Maar zijn Ugugadja-verwantschap, zijn gezagspositie en zijn groot rede-naarstalent maakten hem tot een uitstekend tussenpersoon in deze zaak.

Nadat pinang, sirihvruchten, kalk en tabak rondgedeeld waren, nam Kaduf voor de Mukrara het woord. Hij gaf een recapitulatie van de gehele kwestie, met het doel het Mukrara-standpunt te verduidelijken en de Kwerba ervan te overtuigen dat de moord op Tiwiris en Inaw, waaraan vooral ook Baham en Wenaw hadden meegewerkt, voortkwam uit de behoefte van Harowané aan bloedwraak en steunde op de gedachte dat Kwaweri aan de gevolgen van Kwerba-magie was overleden. Men achtte dit een welbewezen feit.

Ook het daarop volgende betoog van Tambai gaf een recapitulatie en nu van de reacties van de Kwerba op de dood van Kwaweri en de gebeurtenissen daarna. Inderdaad hadden de Kwerba indertijd geconstateerd dat Kwaweri's dood aan tovenarij te wijten was. Maar dat was tovenarij van de Saberi en niet van de Kwerba. Tambai bracht het feit in herinnering dat Kwaweri zich destijds de haat van de Saberi op de hals had gehaald vanwege overspel met de vrouw van een Saberi.

De besprekingen duurden tot diep in de nacht. Alhoewel Kaduf en Tambai de centrale figuren in deze bespreking waren, lieten ook de overige „aanzittenden” zich niet onbetuigd. De vergadering kenmerkte zich door een geroezemoes van stemmen en dit is voor zulk een gelegenheid in het Sarmische ook zeer normaal. Een ieder probeerde een duit in het zakje te doen. Van spreekbeurten was bepaald geen sprake;

slechts van een algemeen gesprek waarbij men elkaar aanvulde, onderbrak en individueel door elkaar heensprak en niet naliet in het vuur van het betoog allerlei details te vermelden die in westerse ogen niets met de zaak te maken hadden. Vergat de ene spreker een paar details, dan werd hij onmiddellijk onderbroken en aangevuld door een ander. Komische situaties werden benadrukt en werkten uitbundig op de lachspieren. Men vergat ook vooral niet genealogische relaties, die de nauwe verwantschap tussen de twee partijen bevestigden, nog eens uitvoerig te traceren. Het ging bij dit alles om overtuigingskracht en het tonen van goede bedoelingen. Het was niet zozeer de schuldvraag die aan de orde kwam. Want men weet van elkaar dat iedere partij hierover zijn eigen standpunt huldigt. Tot op heden geven de Mukrara, als groep, van het overlijden van Kwaweri de schuld aan de Kwerba en schuiven de Kwerba deze schuld af op de Saberi. Het ging bij de beslechting echter vooral om elkaar ervan te overtuigen, dat men beu was van de jarenlange vijandelijke stemming, die elk sociaal contact belemmerde tussen twee nauw verwante groepen, die elkaar traditioneel voor ieder wederzijds te geven feest behoorden uit te nodigen.

In het proces van de beslechting lieten de Ugugadja dan ook hun oorspronkelijke eis tot het uitruilen van een Mukrara-vrouw vallen en er werd besloten dat over en weer enige feesten zouden worden georganiseerd, waartoe men elkaar als vanouds zou uitnodigen. De uiteindelijke verzoening zou op deze feesten plaats vinden.

Eén eis bleef door de Kwerba evenwel gehandhaafd: n.l. de teruggave van de Kwerba-hondentanden, die nog in het bezit van Harowané waren. Baham en Wenaw zouden deze kwestie met Harowané bespreken. Op deze eis toonden de Kwerba zich fel en het zijn deze hondentanden die de uiteindelijke verzoening nog belemmerden.

Het bleek later dat Harowané zich op het punt van de hondentanden onverzoenlijk toonde. Hij koesterde geen wrok meer jegens de Kwerba; de bloedwraak had hem de nodige bevrediging geschonken en de Kwerba hadden niets meer van hem te duchten. Hij wilde echter geen Kwerba meer zien of horen. Hij was en bleef een verbitterd mens en wenste daarom geen afstand te doen van de hondentanden van Tiwiris en Inaw. Mogelijk staat hiermede echter ook in verband, dat ook Kwaweri's lichaamssieraden nog niet werden geretourneerd en nog tot op de huidige dag bij Tambai berusten.

De oplossing die Baham en Wenaw voor dit probleem van de hondentanden vonden, bleek mij tijdens een recenter bezoek aan Viviami, enige maanden later. Gedurende dit bezoek richtten de Mukrara een

feest aan voor de afknotting van de middenpaal van hun nieuwe mannenhuis en voor het eerst sinds lange tijd waren de Kwerba weer tot bijwoning van dit feest geïnviteerd. Het viel dus in het kader van de voorafgegangene besprekingen over de beslechting van het conflict en dit keer behoorden ook de werkelijke JoBr van de vermoorde Ugugadja tot de feestgangers.

Twee activiteiten vonden gedurende het feest met betrekking tot de moordzaak plaats. In de eerste plaats overreikten Baham en Wenaw de genoemde JoBr van de Kwerba-slachtoffers ongeveer 20 Mukrara-hondentanden. Deze werden door de Kwerba geaccepteerd, al waren zij dus niet de eigenlijke hondentanden van Tiwiris en Inaw.

In de tweede plaats vond daarna een kleine plechtigheid plaats met als doel het conflict voorgoed tot vergetelheid te doemen. Er werden twee takken met langwerpige gele bladeren geplukt, waarvan mij de wetenschappelijke benaming onbekend is, maar die zowel de Mukrara en de Samarokena als de Sabëri *jitifa* noemen.

Een man van de Ugugadja hield vervolgens deze takken met uitgestrekte armen schuin voor zich uit in de lucht en sprak met luide stem een formule uit die mij als volgt werd vertaald: „Thans kan niet meer worden gesproken; thans kan niet meer worden gepijld”. Hierna schoof deze man de twee takjes tussen de benen door van ongeveer 10 Kwerba en Mukrara, die zich in een willekeurige volgorde wijdbeens vlak achter elkaar hadden geschaard. De takken werden doorgeschoven in de richting van de achterste naar de voorste man en daarna door de Ugugadja die de bezweringsformule had uitgesproken en door Baham in het gehucht in de grond gestoken. Op eendere wijze volgde toen nog een bos Kwerba- en Mukrara-mensenpijlen dezelfde weg tussen de benen van de mannen door. De pijlen werden daarna uitgewisseld: de Kwerba-pijlen kwamen aan de Mukrara en de Mukrara-pijlen aan de Kwerba. Van betekenis was voorts nog een individuele uitwisseling van pijlen tussen Wenaw en de JoBr van de door toedoen van Wenaw vermoorde Inaw. Deze uitwisseling vond plaats bij het vertrek van de Kwerba na afloop van het feest. Met uitgestrekte armen drukten zij hun boog en pijlen schuin naar voren tegen elkaar en wisselden zo van pijl. Zij bleven tenslotte nog even in een innige omhelzing bij elkaar staan.

De genoemde plechtigheid wordt door de Samarokena en Mukrara aangeduid met de term *fófěná*. Men vertaalde hem voor mij in het Maleis met „kuntji perkara”. De ceremonie wordt in het Sarmische

kust-Maleis echter ook nog met een vermoedelijk aan het Saberi ontleende term *sosoréma* genoemd.

Op overtreding van hetgeen in de formule werd uitgesproken, schijnt een bovennatuurlijke sanctie te staan, n.l. langdurige ziekte en permanente verlamming van de benen.

Men beschouwt thans het conflict tussen de Kwerba (als groep) en de Mukrara (als groep) met de beschreven ceremonie als geheel te zijn bijgelegd. De laatste stap in de verzoening en het herstel van de traditionele verhoudingen zal het feest zijn, dat binnenkort in het Ugugadja-gehucht Nokwenamia aan de bovenloop van de Kënembai zal worden gehouden. De Mukrara zijn er thans reeds voor geïnviteerd.

Het zij echter met nadruk herhaald dat de respectievelijke standpunten van de Kwerba en de Mukrara over de gebeurtenissen in het conflict uiteen blijven liggen. Wat te Viviani is bereikt, is eigenlijk alleen het herstel van de groepsverhoudingen en de „rehabilitatie” van Harowané's helpers. Maar de zaak is met Harowané zelf nog niet vereffend en het ziet er naar uit, dat het nog geruime tijd zal duren voordat ook dit individuele aspect van de zaak zijn oplossing zal hebben gevonden. Het is in dit opzicht van grote betekenis dat men de werkelijk in de zaak betrokken hondentanden nog niet heeft uitgeruild.

Uit het in het bovenstaande beschreven conflict blijkt dat in het betrokken gebied tovenarij enerzijds zeer reële betekenis heeft voor het stellen van de schuldvraag en als aanleiding tot „rechtspleging” in de sfeer van de eigenrichting, maar anderzijds vanwege feitelijke onzekerheid in de beschuldiging tot hevige twisten met ernstige sociale consequenties en tot onverzoenlijkheid van standpunten en bijkans permanent voortdurende veten kan leiden.

Van positieve zijde bezien kan tovenarij volgens de bevolking aan bepaalde tekens aan het lijk worden herkend. Dit betreft meest anatomische verschijnselen die als abnormaal worden aan gevoeld.

Het is in dit opzicht interessant dat de Kwerba met de Mukrara van mening waren dat Kwaweri's dood aan tovenarij diende te worden toegeschreven. Het was een bewezen feit.

De vaststelling van de bovennatuurlijke oorzaak tot Kwaweri's dood leidde bij zowel de Mukrara als de Kwerba tot het stellen van de schuld-vraag. Nu schijnen er methoden te bestaan om de magiepleger te achterhalen. Sommige van deze methoden doen spiritistisch aan, terwijl het naar inlichtingen van bestuurszijde ook wel voorkomt, dat men de beschuldigde een klein lichaamsdeel van het slachtoffer laat opeten,

opdat hij hier zijn onschuld tone. In het binnenland, in de gebieden waar ik geweest ben, heb ik van dergelijke methoden niet veel gemerkt. Mijn ervaring is dat men in de regel toch wel de grootste nadruk legt op antecedenten, gelegen zowel in individuele sfeer (wandaden en misdrijven van het slachtoffer tijdens zijn leven) en sociale sfeer (twisten en gebeurtenissen waar het slachtoffer als groepslid bij betrokken was).

Maar hierin schuilt dan tevens de kiem tot onzekerheid in de beschuldiging. Voor Kwaweri's geval bijvoorbeeld gingen Harowané en de zijnen vooral af op sociale antecedenten. Niet alleen de dood van Harowané's vrouw en jongste zoon, maar ook die van zijn eigen en zijn vrouw's bloedverwanten in verticale en zijdelingse lijn was aan Kwerba-magie toegeschreven. Men begreep uit al deze sterfgevallen dat de Kwerba het op de Mukrara hadden gemunt. Het was vooral ook het snelle tempo waarin de sterfgevallen op elkaar volgden, dat de Mukrara bij Kwaweri's dood zo zeker maakte in hun beschuldiging aan het adres van de Kwerba. Daarbij kwam bovendien het feit dat Kwaweri op Kwerba-gebied was overleden. Harowané's behoefte aan bloedwraak werd vrij algemeen door de Mukrara en de Samarokena positief gesanctioneerd.

De Kwerba legden evenwel de volle nadruk op het overspel, eens door Kwaweri met de vrouw van een Saberi gepleegd. Deze voorstelling schijnt overigens achteraf niet alle weerklank bij de Mukrara en Samarokena te hebben gemist. Als groepen stonden zij en staan zij nog steeds achter Harowané. Maar ik heb een aanwijzing uit een individueel en vertrouwelijk gesprek, dat althans bij de Samarokena de mogelijkheid van Saberi-magie niet uitgesloten wordt geacht en door enkele personen zelfs wordt bevestigd.

De reacties in conflicten tengevolge van verdenkingen van tovenarij kunnen even hevig zijn als de reacties op openlijk tegen het leven gerichte misdrijven. Dit is evenwel niet de regel en dit vindt zijn verklaring wel hierin, dat naar opvattingen van vooral de Sarmische binnenlandbevolking de mens geen natuurlijke dood sterft. Men sterft of ten gevolge van doodslag of tengevolge van tovenarij. Vooral het beeld van dood door tovenarij staat de mensen diep in de ziel gegrift. Het is deze immer dreigende tovenarij waaraan men het toeschrijft dat de mens zo zelden oud wordt. Men betreurt dit en zou wel anders wensen, maar dit beeld is van zo overweldigende betekenis, dat men het in vele gevallen bij vaag gestelde verdenkingen laat en in het overlijden van verwant en vriend eenvoudig berust. Ook de onzekerheid van de verdenkingen op zichzelf heeft hierbij een niet te negeren invloed, terwijl

bovendien de vrees voor de consequenties van het uitlokken van een openlijk conflict in de regel kalmerend op de gemoederen werkt. Zeer heftige reacties op vermeende tovenarij, in de vorm van openlijke doodslag, treft men voornamelijk bij situaties waarin zich bijzondere factoren doen gelden, zowel in de collectieve als individuele sfeer. Het geval van de verbitterde en verwantschappelijk zwaar getroffen Harowané vormt hier een duidelijk voorbeeld van.

In abstracte termen stelt men het in de regel zo voor, dat de verwantschappelijke omgeving voor het plegen van tovenarij taboe is. Maar hierbij dient allereerst een onderscheid te worden getroffen tussen „werkelijke” en „verre” verwantschap, terwijl daarbij nog een territoriale factor een rol speelt. Het in het voorgaande behandelde conflict illustreert, dat conflicten door verdenking van tovenarij zich wel degelijk voordoen tussen groepen die traditioneel en anderszins met elkaar verwant zijn. De Mukrara en Kwerba wonen bovendien geografisch ver uiteen. De grenzen van de sociale „gevaarzône” kenmerken zich echter door een zekere vaagheid en onzekerheid. Voor het beschreven conflict blijkt dit uit het geval van Tiwiris en Inaw, die hun bezoek aan Viviami op verwantschappelijke basis rechtvaardigden, maar werden gewaarshuwd en hun overmoedigheid met de dood bekochten.

Het nemen van het recht in eigen handen is vooral in het Sarmische binnenland nog steeds regel. Dit staat ongetwijfeld in verband met de sociale zelfstandigheid van de geïsoleerd levende verwantengroepen en het ontbreken van een overkoepelende politieke organisatie. Harowané's bloedwraak was in eigen groep positief gesanctioneerd en kan in zekere zin rechtspleging worden genoemd. Dit blijkt vooral uit de positieve houding van Sawemi tegenover het Bestuur. De Mukrara en de Samarokena beschouwen Harowané en zijn helpers niet als misdadigers, maar als personen die voor een goed recht opkwamen.

Een belangrijk verschijnsel is overigens, dat Harowané zijn verwanten slechts door overreding voor het doden van de Kwerba meekreeg. Dit is een dynamisch punt waaruit het ongeorganiseerd zijn van de „rechtspleging” blijkt. De gedachte aan bloedwraak kwam hoofdzakelijk voort uit de individuele verbitterdheid van Harowané. Het is voor hem voldoende dat zijn behoefte aan bloedwraak thans bevredigd is. De besprekingen te Viviami speelden voor hem geen rol van betekenis.

Bloedwraak is overigens niet de enige wijze van vergelding van het plegen van tovenarij of doodslag. Veel is hierbij afhankelijk van de zich biedende gelegenheid. In het kader van bloedwraak ligt ook de openlijke strijd, waartoe men echter alleen overgaat wanneer de kracht-

verhoudingen voor de aanvallers gunstig zijn. Een andere mogelijkheid, en dit is algemeen voor het Sarmische, is het stellen van de eis tot uitruilen van een vrouw. Zoals uit het voorgaande bleek, werd in het betrokken conflict deze eis aanvankelijk gesteld door de Kwerba, die op hun beurt Harowané en de zijnen van moord betichtten. Aan deze eis ligt de gedachte ten grondslag, dat de plaats van de slachtoffers in hun gemeenschap dient te worden vervangen door de afstammelingen van de vrouw van de beschuldigde partij. Het is hierbij typisch, dat deze afstammelingen ook de namen van de betrokken slachtoffers worden toegedacht. De eis tot het geven van een vrouw wordt in het algemeen evenwel als bijzonder zwaar gevoeld en in de meeste gevallen ook niet nagekomen. Vrouwen zijn een kostbaar ruilobject in de huwelijksregeling en men is voor zijn sociale status, prestige en levensgeluk te zeer van de ruilverhoudingen binnen eigen gemeenschap afhankelijk.

Het ongeorganiseerde karakter van de bloedwraak van Harowané neemt het feit niet weg dat hij niet door toeval door o.a. een ZuZo en een CrCo werd bijgestaan. Vooral bij de Samarokena heb ik menig voorbeeld meegemaakt van de macht van de intieme verhouding die tussen een MoBr en zijn ZuZo en tussen CrCo bestaat. Het betreft hier weer een algemeen verschijnsel, dat men overal in het Sarmische kan waarnemen. Langs de Oostkust bestaat de opvatting dat wel een vader zich in een geschil tegen zijn zoon kan keren, doch nooit een MoBr, ZuZo of CrCo, die hun wederkerige verwanten in weerwil van alle antecedenten dienen te steunen.

Ook in een ander opzicht brengt het besproken Kwerba-Mukrara-conflict een algemene situatie naar voren. In gevallen met een soortgelijk probleem ten grondslag, komt het veelvuldig voor dat de eerste reactie een angstreactie is en resulteert in een sociaal isolement. De wederzijdse eisen worden langs een omweg wel bekend. Het lijkt verder van de traditionele verhoudingen af te hangen of men, nadat de tijd veel van de oorspronkelijke haatgevoelens heeft weggenomen, tot bijlegging van het conflict zal overgaan. De Kwerba en Mukrara onderhouden inderdaad traditionele, op verwantschap gebaseerde relaties en dit uit zich o.a. in het feestpatroon. Herstel van de oude banden stond daarom bij de beslechtingen te Viviami op de voorgrond. Deze beslechtingen vormden als het ware een eindstadium van een langzaam verlopen verzoeningsproces. In dit proces werden de verhoudingen gepeild en er werd gezocht naar een methode hoe elkaar het best te benaderen. Er zij echter nogmaals op gewezen, dat te Viviami wel is vergeven, maar niet vergeten. De groepsverhoudingen zijn hersteld, maar de

wederzijdse standpunten zijn onverenigbaar en het individuele conflict blijft voortbestaan. Harowané en Tambai denken er nog niet over de respectievelijke hondentanden van Kwaweri en Tiwiris en Inaw uit te ruilen.

Alhoewel tijdens de beslechtingen elke vorm van rechterlijke organisatie ontbrak, wil dit niet zeggen dat in de zaak geen elementen van onpartijdigheid aanwezig waren. De Mukrara Kaduf en de Kwerba Tambai staan tot elkaar in een pleegvader-pleegzoonverhouding; ze hebben gezag en zijn over en weer zeer gewaardeerde figuren, die bovendien principieel niet rechtstreeks bij het conflict betrokken waren, al houdt Tambai dan ook Kwaweri's sieraden in bewaring. Het is van grote betekenis, dat Kaduf voor de bijlegging van het conflict Tambai te hulp riep en dat Tambai, aan het verzoek van zijn pleegvader toegevend, nog wel even duidelijk maakte dat het feitelijk zijn zaak niet was.

Onpartijdigheid, alhoewel ongeorganiseerd, ontbreekt evenmin bij de bijlegging van geschillen binnen het gehucht. Het zijn altijd de niet direct bij de twist betrokkenen, die de vechters in bedwang houden en daarbij scherp op de pijlen letten.

Het is zeker niet mijn indruk dat materiële vergoedingen in de rechtspleging bij conflicten als hierboven beschreven een belangrijke plaats innemen. Desalniettemin bleek de kwestie van de hondentanden in het conflict tussen Kwerba en Mukrara van bijzondere betekenis te zijn en in zekere zin zelfs bepalend voor het volledige herstel van de individuele betrekkingen tussen betrokken partijen.

De eis tot teruggave van de hondentanden komt niet voort uit een verlangen naar materiële vergoeding voor het verlies van mensenlevens. Naar de inheemse opvattingen kunnen mensenlevens slechts met mensenlevens worden vergoed. De betrokken eis dient men op te vatten als een eis van de nabestaanden van de slachtoffers, die recht hebben op de nagelaten, individueel eigendom zijnde lichaamssieraden. Het zijn als regel MoBr en CrCo die voor de nagelaten artikelen in aanmerking komen. De ervaring leert dat zij op deze artikelen zeer gebrand zijn. Zo brengt ieder sterfgeval activiteiten met zich mee die in het plaatselijke Maleis „bajar kepala” worden genoemd.

Hondentanden zijn in het Sarmische binnenland bijzondere waarde-artikelen; het verlies van hondentanden weegt zeer zwaar. Men verbergt ze zodra er van vijandelijkheden sprake is, opdat de vijanden ze niet in handen krijgen. Dat Kaweri met zijn hondentanden naar het Kwerba-gebied trok, wijst er op, dat op dat moment geen vijandelijkheden werden verwacht. Zo is het even opmerkelijk dat in een later

stadium van het conflict ook Tiwiris en Inaw hun hondentanden naar Viviami meebrachten.

De functie van pinang en tabak dient men voor beslechtingen niet te onderschatten. Zij getuigen van goede bedoelingen en staan in het licht van vrede en gezelligheid. Te Jamna hoorde ik dat langs de kust oudtijds vrede ceremonieel werd gesloten met het ruilen van pinang.

Tenslotte nog een enkel woord over het feest als zodanig. De organisatie van een feest voert dikwijls buiten het ludieke aspect van de eigenlijke feestviering. Voor een feest vraagt men altijd gasten en deze gasten vertegenwoordigen tal van groepen waarmee men wel traditionele verwantschapsbanden onderhoudt, maar die toch sociaal en economisch een volkomen zelfstandig bestaan leiden. De feest sfeer kenmerkt zich deels door antagonisme en deels door vriendschappelijkheid en vertrouwen. Bestaan er conflicten, dan kan de stemming zelfs op het vijandige af zijn. Maar dan doet toch een integrerende factor zich weer gevoelen in de beslechting van deze conflicten. Het bleek uit het voorgaande dat feesten ook wel speciaal voor zulke beslechtingen worden georganiseerd.

Daartussendoor openbaart zich ook een zucht tot handeldrijven, waarbij het de respectievelijke groepsvertegenwoordigers te doen is om de verkrijging van goederen, die in eigen gebied niet voorkomen. Men pleegt hiervoor soms wel lang voor het eigenlijke feest afspraken te maken. Zo wordt van de Kwerba altijd damar gevraagd, van de Samarokena een boombastsoort voor de bereiding van een jachtmedicijn en van de Saberi aardewerken kommen. Deze handel toont een commercieel aspect, dat echter ook doorbroken wordt door een verwantschappelijk integrerend element in de vorm van giften zonder meer.

Een feest is dus een totaal gebeuren. Men ziet niet alleen een integratie van het sociale, het religieuze en het economische, maar ook een elkaar opheffen van antagonistische tendenzen van de traditionele verwantschap en de intimiteit van de werkelijk gevoelde verwantschap. In het feest ligt een kiem tot overkoepelende organisatie en doet het verwantschapsbesef zich in zijn volle omvang kennen.

A. C. VAN DER LEEDEN.

Hollandia, 30 December 1954.